

ინფლაციური პროცესები საქართველოში

ლია პიტიურიშვილი — ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
სეუ-ს ასოცირებული პროფესორი

ნინელი თევდორაშვილი — ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
სეუ-ს ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ინფლაციური პროცესების მიმდინარეობა საქართველოში, რომელიც გარდამავალი პერიოდის ურთულეს პრობლემათა შორის ერთ-ერთი ძირითადი პრობლემაა. განხილულია ფასების დონის ცვლილება 1991 წლიდან დღემდე დინამიკაში, ახსნილია მერყეობის მიზეზები და შედეგები, მაკროეკონომიკური სტაბილიზაციის პროგრამის განხორციელების პირობებში, როგორ იცვლება ინფლაციის ტემპი, საქართველოში საკუთარი ეროვნული ვალუტის, ლარის შემოღებით, როგორ მოხდა ინფლაციის ტემპის შენელება და ეროვნული ეკონომიკის რამდენადმე წინსვლა. დღეისათვის ინფლაცია სერიოზული გამოწვევაა ბევრი ქვეყნისთვის. დოლარის კურსის გამყარებამ მსოფლიოს ახალი რეგულაციის შემოღებისკენ უბიძგა, მას თან დაერთო ნავთობის ფასის დაცემა. საქართველოს ეკონომიკა, რომელიც მნიშვნელოვანწილად დაკავშირებულია საერთაშორისო ბაზარზე, რა თქმა უნდა მთელი რიგი პრობლემის წინაშე აღმოჩნდა, სტატიაში ამ საკითხების ირგვლივ აქტუალური მსჯელობაა და ინფლაციური პროცესების მიმდინარეობის და მისი შენელების ღონისძიებებზეა საუბარი.

Summary

This article will discuss topical issues and current inflationary pressures and slowing down other measures as The article describes the inflationary process in Georgia, which are the most difficult problems of the transition period is one of the main problems. Discusses the changes in the price level from 1991 to the present dynamics, explains the causes and consequences of volatility, macro-economic stabilization program implementation in terms of how it changes the inflation rate of the US's own national currency, the Lari introduction to the inflation and the slowdown in the national economy has to move forward. At present, inflation is a serious challenge for many countries. Dollar exchange rate strengthening in the introduction of new regulations in January, it was followed by a fall in oil prices. Georgia's economy, which is largely linked to the international market, of course, a number of challenges well.

საკვანძო სიტყვები: ინფლაცია, ფასების დონე, ეროვნული ვალუტა, ლარის კურსი, ანტიინფლაციური პოლიტიკა, მაკროეკონომიკური სტაბილიზაცია, დოლარიზაცია;

საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალი პერიოდი საქართველოსთვის ურთულესი აღმოჩნდა. ეკონომიკის განვითარება მძაფრი წინააღმდეგობის და მოვლენათა მკვეთრი ცვლილების პირობებში მიმდინარეობდა. საქართველოს ეროვნულ მეურნეობას მძიმე დარტყმა მიყენა ეკონომიკურმა ბლოკადამ, რომლის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი იყო ანგარიშსწორების ბლოკირება, ანუ რუსეთის ცენტრალური ბანკიდან რუსული რუბლის საბანკო ნიშნების მიწოდების შეწყვეტა.

საქართველოში ადგილი ჰქონდა ფასების დონის რამდენიმე ეტაპად ამაღლებას. 1991-92 წწ. ინფლაცია ძირითადად განპირობებული იყო ფასების ლიბერალიზაციით, ხოლო 1993-94 წწ. კი ფულის ჭარბი ემისიით და ინფლაციური მოლოდინით გამოწვეული ფულის მიმოქცევის სიჩქარის მკვეთრად ამაღლებით. ეკონომიკის სამინისტროს მონაცემების თანახმად სამომხმარებლო საქონელზე ფასები და ტარიფები საშუალოდ გაიზარდა 1992 წ. — 25-ჯერ, 1993 წ. — 92-ჯერ, 1994 წ. — 120-ჯერ, 1995 წ. -57%-ით.

ერთდროულად გამოვლინდა, როგორც მოთხოვნის ინფლაცია ისე დანახარჯების ინფლაცია. მოთხოვნის ინფლაცია ძირითადად გამოწვეული იყო ფულის ჭარბი ემისიით.

ინფლაცია საქართველოში გამოწვეული იყო მთელი რიგი მიზეზებით, მაგრამ ინფლაციის გამყარება და მისი გადაზრდა ჰიპერინფლაციაში ძირითადად განპირობებული იყო ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფინანსებლად და შეღავათიანი კრედიტების მისაცემად განხორციელებული ფულის ჭარბი, უკონტროლო ემისიით და ინფლაციური მოლოდინით განპირობებული ფულის მიმოქცევის სიჩქარის გადიდებით. მაკროეკონომიკური სტაბილიზაციის პროგრამის განხორციელების დაწყების შემდგომ პერიოდში საქართველოში ინფლაციის ტემპი მკვეთრად შემცირდა.

საქართველომ ლარის შემოღებით შეიძინა მნიშვნელოვანი სახელმწიფოებრივი ატრიბუტი — ეროვნული ფულის ნიშანი. მიმოქცევაში ეროვნული ვალუტის დამკვიდრებს უზრუნ-

ველყოფის მიზნით შემუშავდა საქართველოს ეკონომიკური კრიზისიდან გამოყვანის მოქმედი პროგრამა, რომლის ერთ-ერთ პრიორიტეტად მიჩნეული იქნა ეროვნული მატერიალური სფეროს სწრაფი აღგენა.

ინფლაცია დღეს სერიოზული გამოწვევაა ბევრი ქვეყნისათვის. უკვე მიმდინარეობს აქტიური მსჯელობა რეგულაციის ახალი ნესების შემოღების თაობაზე. ბევრი ექსპერტი იმაშიც თანხმდება, რომ ნავთობზე ფასების ზრდა სპეკულაციური გარიგებების შედეგად არის. ყოველ შემთხვევაში 100 დოლარზე ზევით ფასის ზრდა სერიოზულ პრობლემებს შეუქმნის არა მხოლოდ იმპორტზე დამოკიდებულ ქვეყნებს, არამედ განვითარებული ეკონომიკის ქვეყნებსაც. ნავთობის ფაქტორი წარმოებული პროდუქციის თვითღირებულების და შესაბამისად, რეალიზაციის ფასის ზრდაზე აისახება.

ინფლაციის პრობლემა დღეს მარტო საქართველოში არ დგას და იგი მნიშვნელოვანწილად დაკავშირებულია საერთაშორისო ბაზრებზე მიმდინარე პროცესებთან. პირველ რიგში ეს ეხება სასურსათო პროდუქციაზე და ნავთობზე ფასების ზრდას, რომელიც გასული წლის ზაფხულიდან დაიწყო. მართალია, ინფლაციის წლიური მაჩვენებელი აზერბაიჯანსა და სასომხეთში შედარებით დაბალ ნიშნულზეა, მაგრამ ინფლაციის მიზნობრივი მაჩვენებლიდან გადახვევა 2-3 %-ით აქაც თვალსაჩინოა.

ანტიინფლაციური პოლიტიკის საბაზისო ნაწილი მონეტარული პოლიტიკის გამკაცრებაა. ასეთ შემთხვევაში ცენტრალური ბანკის მთავარი ამოცანა, ბაზარზე ზედმეტი ფულის მასის რეგულირება ხდება, მისი შემცირების მიმართულებით. შესაბამისად, ფულის მასის ნაწილის ბრუნვიდან ამოღებით, მოთხოვნა ფულზე იზრდება, რაც აისახებ აკიდევ საბანკო კრედიტზე. მაგრამ ეს ყველაფერი მაინც იმაზეა დამოკიდებული მონეტარული პოლიტიკის გამკაცრება რა ინტენსივობით მიმდინარეობს.

მსოფლიოს ყველა ძირითადი ცენტრალური ბანკის მსგავსად, საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ მონეტარული პოლიტიკის საოპერაციო ინსტრუმენტად გამოიყენება მოკლევადიანი საპროცენტო განაკვეთი. მოკლევადიანი განაკვეთების ცვლილება შემდგომ გადაცემა გრძელვადიან განაკვეთებს და გავლენას ახდენს ეკონომიკის მდგომარეობაზე. მონეტარული პოლიტიკის ინსტრუმენტის ცვლილება გავლენას ახდენს მომავალ ინფლაციაზე. შესაბამისად, ფასების სტაბილურობის ეფექტიანად მიღწევისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საპროგნოზო ინფლაცია.

მონეტარული პოლიტიკის ეფექტიანად განხორციელებისთვის საქართველოს ეროვნული ბანკი ეყრდნობა ეკონომიკის მრავალმხრივ ანალიზსა და მაკროეკონომიკურ მოდელირებას. მონეტარული პოლიტიკის ენდოგენურობის გათვალისწინებით მაკროეკონომიკური მოდელირება ეფექტიან იარაღს წარმოადგენს

პროგნოზირებისთვის. იგი, ერთი მხრივ, უზრუნველყოფს ინფლაციის სათანადო პროგნოზს, ხოლო მეორე მხრივ, იძლევა მკაფიო ინსტრუქციას მონეტარული ინსტრუმენტებით რეაგირებისთვის, რათა ინფლაცია დაბრუნდეს მიზნობრივ დონეზე.

საქართველოს ეკონომიკის დოლარიზაციის დონე მაღალია, შესაბამისად, დოლარის მიმართ ლარის გაუფასურებას დიდი გავლენა აქვს სხვადასხვა ეკონომიკურ პროცესზე და მოსახლეობის კეთილდღეობაზე.

საქართველოში საქონლისა და მომსახურების იმპორტი მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) 65%-ს შეადგენს, ხოლო შიდა მოხმარების 70%-ს. იანვარ-თებერვალში ინფლაციის დონე (0.4%) მაღალი არ ყოფილა, თუმცა მარტიდან ლარის კურსის გაუფასურებამ იმპორტირებულ პროდუქციაზე დაიწყო ასახვა. არაოფიციალური მონაცემებით, იმპორტირებულ სურსათზე ფასები 10%-ზე მეტად გაიზარდა. ინფლაციის მაჩვენებელს მნიშვნელოვნად ამცირებს ნავთობპროდუქტებზე შემცირებული ფასები. მარტიდან იურიდიული პირებისთვის უნდა გაძვირებულიყო გაზის საფასური, მაგრამ მთავრობამ 2 თვით გაზის საფასურის ნაწილობრივი სუბსიდირება განახორციელდა გაძვირება მაისამდე გადაავადა. აღნიშნული სუბსიდია სახელმწიფოს 15 მილიონი ლარი უჯდება.

საქართველოს სახელმწიფო ვალის 73%-ს (4.1 მლრდ დოლარი) საგარეო სახელმწიფო ვალი შეადგენს. საგარეო ვალი საქართველოს ძირითადად დოლარსა და ევროში აქვს. შესაბამისად, ლარის გაუფასურება ზრდის საგარეო ვალის ტვირთს. 2014 წლის ნოემბრიდან 2015 წლის თებერვლის ბოლომდე დოლარში გამოსახული საქართველოს საგარეო სახელმწიფო ვალი არ გაზრდილა, მაგრამ ვალუტის კურსის გაუფასურების გამო ლარში გამოხატული საგარეო სახელმწიფო ვალი 1.4 მილიარდი ლარით გაიზარდა და მშპ-ის 30% შეადგინა (8.8 მლრდ ლარი). სახელმწიფო ბიუჯეტს შემოსავალი ლარში აქვს, შესაბამისად, საგარეო ვალის მომსახურებისას დოლარის შესყიდვა სჭირდება.

კურსის გაუფასურებისა და ინფლაციური პროცესების შესაჩერებლად გამკაცრებული მონეტარული პოლიტიკაც უარყოფით გავლენას ახდენს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ტემპზე. ეს მაჩვენებელი მიმდინარე 2015 წლის იანვარში 0.5%-მდე შემცირდა. შესაბამისად, ლარის გაუფასურების ერთ-ერთ უარყოფით შედეგად შეიძლება მივიჩნიოთ კურსის სტაბილურობისთვის გამკაცრებული მონეტარული პოლიტიკის უარყოფითი გავლენა ეკონომიკის ზრდაზე.

გამართლებულია ფინანსური სტაბილურობისთვის გადადგმული ნაბიჯები, მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ამ ნაბიჯებს საკუთარი ფასი აქვს მოსახლეობისთვის.

ლარის კურსის გაუფასურების დადებითი შედეგი შეიძლება იყოს საგარეო სავაჭრო

პირობების ხელშეწყობა. რადგან საქართველოს სავაჭრო პარტნიორი ქვეყნების ვალუტები მნიშვნელოვნად გაუფასურდა, ლარის კურსის ძველ ნიშნულზე დარჩენის შემთხვევაში, გაძვირდებოდა ქართული პროდუქციის ექსპორტი და გაიზარდა უცხოური პროდუქციის საქართველოში იმპორტი. ეს კიდევ უფრო გაზრდიდა საქართველოს საქონლით საგარეო ვაჭრობის უარყოფით ბალანსს, რომელმაც 2014 წელს 5.7 მილიარდ დოლარს მიაღწია და ლარის კურსის გაუფასურების ერთ-ერთ მთავარ მიზეზად იქცა. მიმდინარე წლის იანვრიდან საქართველოში პროდუქციის იმპორტმა იკლო და მიმდინარე წლის თებერვალში წინა წლის თებერვალთან შედარებით 3.5%-ით შემცირდა, სწორედ სავაჭრო პირობებზე გავლენა იგულისხმება, როდესაც საუბარია მცურავი გაცვლითი სავალუტო კურსის სტაბილიზატორის როლზე. კურსის ცვლილება უნდა დაეხმაროს ქვეყანას საგარეო სავაჭრო ბალანსის გაუმჯობესებასა და ვალუტის შემოღინება-გადინების დაბალანსებაში. ამ ეფექტის მისაღწევად საჭიროა, რომ საქართველოში იმპორტირებული პროდუქციის ფასები მნიშვნელოვნად არ გაძვირდეს და ჩვენი სავაჭრო პარტნიორი ქვეყნების ვალუტები მეტად აღარ გაუფასურდეს.

2015 წლის მაისში, აპრილთან შედარებით, საქართველოში ინფლაციის დონემ 0,6% შეადგინა, ხოლო წინა წლის მაისის მაჩვენებელთან შედარებით ინფლაციის დონე 3,5 პროცენტით გაიზარდა. წლიური ინფლაციის ფორმირებაზე ძირითადი გავლენა იქონია ფასების ცვლილებამ შემდეგ ჯგუფებზე: სურსათი და უალკოჰოლო სასმელები: 12-თვიან პერიოდში ფასები გაიზარდა 3,9%-ით, შესაბამისად, ჯგუფის წვლილმა წლიური ინფლაციის მთლიან მაჩვენებელში 1,19 პროცენტული პუნქტი შეადგინა. აღსანიშნავია ფასების მატება ქვეჯგუფებზე: ხილი და ყურძენი (27,1%), ზეთი და ცხიმი (9,1%), ყავა, ჩაი და კაკაო (8,3%), შაქარი, ჯემი და სხვა ტკბილეული (5,9%), თევზი (4,5%), ხორცი და ხორცის პროდუქტები (4,0 %). ამასთან, ფასები შემცირდა რძის, ყველისა და კვერცხის ქვეჯგუფზე (-1,6%); ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში ფასები გაიზარდა 6,6%-ით, რამაც წლიური ინფლაციის მთლიან მაჩვენებელზე 0,64 პროცენტული პუნქტით მოახდინა გავლენა. ფასები გაიზარდა სამედიცინო პროდუქციის, აპარატურისა და მონეტარობების ქვეჯგუფზე (13,1%), ამბულატორიულ სამედიცინო მომსახურებასა (4,9%) და საავადმყოფოების მომსახურებაზე (3,7%); ალკოჰოლური სასმელები, თამბაქო: ფასები გაიზარდა 11,9%-ით, რაც ინფლაციის მთლიან მაჩვენებელზე 0,62 პროცენტული პუნქტით აისახა. ფასები გაიზარდა როგორც ალკოჰოლურ სასმელებზე

(13,4%), ასევე თამბაქოს ნაწარმზე (10,4%); ტრანსპორტის ჯგუფში ფასები შემცირდა 3,2%-ით, რაც წლიურ ინფლაციაზე 0,38 პროცენტული პუნქტით აისახა. აღსანიშნავია ფასების კლება საწვავ-საპოხ მასალებზე (-9,9%). როგორც სტატისტიკური მონაცემებიდან ჩანს, ინფლაციის დონის დაბალ ნიშნულზე შენარჩუნება, ძირითადად, საწვავისა და, აქედან გამომდინარე, სატრანსპორტო ხარჯების შემცირების გამო მოხერხდა. იმისთვის, რომ სერიოზულ აღმავლობას მიაღწიოს ეროვნულმა ეკონომიკამ, აუცილებელია ხელისუფლებამ უპირველესად ჩამოაყალიბოს ეროვნული ეკონომიკური პოლიტიკის მიზანი და ამ მიზნის მიღწევის მიმართულებები, რომელთა განხორციელებასაც დაემორჩილება ნებისმიერი საოჯახო მეურნეობა, ფირმა თუ კორპორაცია, რა თქმა უნდა შესაბამისი საკანონმდებლო აქტების ამოქმედებით.

ინფლაცია ერთ-ერთი ყველაზე მტკივნეული და საშიში პროცესია, ინფლაციის პროცესი არ არის შემთხვევითი პროცესი, განვითარებულ ქვეყნებში საბაზრო ეკონომიკის განუყოფელ ნაწილად მიიჩნევენ, თუმცა ეს მათ სერიოზულ საფრთხეს არ უქმნის, რადგან იქ ფართოდ გამოიყენება ინფლაციური პროცესების შეზღუდვისა და კონტროლის მეთოდები. ინფლაციის მართვა დიდ პრობლემას წარმოადგენს ფულადი და ზოგადად, ეკონომიკური პოლიტიკისთვის. სახელმწიფოს ხარჯების მაქსიმალურად შემცირებისთვის საჭიროა ჩატარდეს ფართო სპექტრის ანტიინფლაციური ღონისძიებები, მათ შორის – წარმოების სტიმულირება, საგადასახადო სისტემის გაუმჯობესება, საბაზრო ინფრასტრუქტურის შექმნა, რათა დაარეგულიროს ფასები და შემოსავლები.

ანტიინფლაციური ღონისძიებების გატარებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს ინფლაციის გამომწვევი ეგზოგენური ფაქტორების შემცირებისკენ, რადგანაც ენდოგენური შიდა ფაქტორები ინფლაციის მიმართ ქვეყნას შიგნით შეუძლია მართოს, ეგზოგენურს კი ქვეყანა ვერ მართავს. ინფლაციის წინააღმდეგ ღონისძიებებში უპირატესობა უნდა მივანიჭოთ, დამატებით სამუშაო ადგილების შექმნას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ვანიშვილი მ., მიკრო-მაკრო ეკონომიკის პრინციპები, თბ., 2009 წ., 590-632 გვ.
2. ოთინაშვილი რ., საქართველოს ეკონომიკა თბ 2009 წ., 336-345 გვ.
3. <http://www.geostat.ge/>
4. <http://mof.ge/>
5. www.nbg.gov.ge